

LIFE « Hélianthème »

Kalkgraslanden terug in de zon

2009 - 2014

Het Financieringsinstrument voor het Milieu (LIFE)

LIFE is het financieringsinstrument van de EU dat natuur- en milieubeschermingsprojecten in de lidstaten ondersteunt.

Sinds 1992 heeft LIFE zo'n 3954 projecten mede gefinancierd, goed voor een totaalbedrag van ongeveer 3,1 miljard euro. Zevenenzestig van deze projecten werden tussen 1992 en 2013 in België uitgevoerd of zijn momenteel in uitvoering. Ze beogen de bescherming van habitats en soorten van het Natura 2000 netwerk.

Deze projecten, waaronder LIFE "Hélianthème" zijn LIFE-Natuur projecten. LIFE-Natuur wil bijdragen aan de realisatie van de richtlijn 79/409/CEE van de Raad van 2 april 1979 met betrekking tot de bescherming van wilde vogels en van de richtlijn 79/409/CEE van de Raad van 21 mei 1992 betreffende de bescherming van natuurlijke habitats en hun wilde flora en fauna, in het bijzonder die van het Europese Natura 2000-netwerk dat met deze laatste richtlijn het leven zag.

In Wallonië worden de LIFE projecten eveneens financieel ondersteund door de Région wallonne; deze administratie speelt een sleutelrol in de uitvoering en betekent een onmiskenbare succesfactor.

Geen grasland zonder mensen

Droge graslanden op kalk zijn niet alleen de meest soortenrijke ecosystemen, maar ook de meest kwetsbare op Europese schaal. Eeuwenlang maakten ze deel uit van een landbouwsysteem dat zelfvoorzienend was. De graslanden waren niet erg productief, maar leverden wel voldoende voedsel voor een paar schapen, koeien of geiten. Gehoed door een herder of door kinderen trokken de kleine kudden door de 'woeste' gronden en hielpen zo het open landschap in stand te houden. Als men de stenen verwijderde, kon op de minst rotsige bodems zelfs graan verbouwd worden, hetgeen een magere maar welkome oogst opleverde. Dergelijke praktijken hebben geleid tot een supergespecialiseerde vegetatie die aangepast was aan de extreme omstandigheden van droogte en hitte. Het samengaan van steppe-, zuidse en zelfs submontane soorten zorgt ervoor dat kalkgraslanden unieke en authentieke ecosystemen zijn met een hoge erfgoedwaarde en een grote landschappelijke betekenis.

Tussen het einde van de 18de en het begin van de 20ste eeuw werden deze landbouwpraktijken geleidelijk aan verlaten. Dit leidde tot een algemene afname van de oppervlakte grasland en heide die, als ze verlaten worden, volgroeien met struikgewas en bos. Om toch nog profijt te halen uit deze weinig vruchtbare terreinen, werden open ruimten op droge grond vaak beplant met Oostenrijkse den (*Pinus nigra*). Dit is een soort van arme bodems die toch hout van goede kwaliteit levert. Soms ging de vernieling van de natuurlijke milieus nog sneller: zwaar gebruik van allerlei meststoffen, ruil-

verkaveling, verstedelijking, ... Op nauwelijks enkele decennia verdween een groot gedeelte van de biodiversiteit uit het landbouwmilieu. Dit rijke natuur-, cultuur- en landschapspatrimonium raakte in de vergetelheid.

In België zijn in het midden- en benedenstroomse deel van het Maasbekken nog veel restanten van droge graslanden met een zeer hoge biologische waarde aanwezig. Meestal gaat het om steile, rotsige hellingen die ook nog moeilijk toegankelijk zijn; daar hebben ze ook hun voortbestaan aan te danken. Toch hebben decennia van verwaarlozing geleid tot versnippering en tot het verdwijnen van veel kalkminnende soorten. Gelukkig is een handvol vrijwilligers erin geslaagd deze eilandjes te behouden en ze te vrijwaren van de ernstigste bedreigingen. Het zijn deze droge graslandrestanten die als basis gediend hebben bij het opstarten van het LIFE project "Hélianthème", dat het herstel van een netwerk van 150 ha droge graslanden voor ogen had.

« Van de verschillende duizenden ha droge graslanden die België rijk was in de 19de eeuw, waren er begin 21ste eeuw nog 213 over. »

Bijzondere milieus

Orchideeën zijn ongetwijfeld de bekendste graslandplanten; mensen raken gefascineerd door hun schoonheid en hun aanpassingsstrategieën aan extreme omstandigheden.

Orchideeënrijke kalkgraslanden, een prioritair habitat op Europees niveau, waren zeer belangrijk in het LIFE project “Hélianthème”, evenals de meer rotsachtige milieus waarmee ze vaak mozaïeken vormen.

Mesofiele en xerofiele graslanden waren evenals kalksteenpuin de doelmilieus van dit LIFE project.

Soms komen hier meer dan 40 soorten hogere planten per vierkante meter voor: droge graslanden op kalk zijn ongelooflijk soortenrijk. Deze verscheidenheid aan planten trekt natuurlijk ook veel ongewervelden aan, vooral vlinders. De graslanden kunnen er heel verschillend uitzien; vaak zijn het mozaïeken van verschillende habitats en evolutiestadia.

De perimeter van het LIFE project « Hélianthème » vormt de noordgrens van het verspreidingsgebied van veel warmteminnende planten- en diersoorten.

Reptielen

Podarcis muralis

Muurhagedis (1)

Sprinkhanen

Metrioptera bicolor

Chorthippus vagans

Gomphoceripus rufus

Lichtgroene sabelsprinkhaan
Steppesprinkhaan (5)
Rosse sprinkhaan

Hogere planten

Ajuga genevensis

Anthericum liliago

Asperula cynanchica

Aster linosyris

Biscutella laevigata subsp. *varia*

Carex humilis

Cirsium acaule

Cotoneaster integerrimus

Dianthus gratianopolitanus

Digitalis lutea

Galium pumilum

Genistella sagittalis

Gentianella germanica

Helianthemum apenninum

Hippocrepis comosa

Lactuca perennis

Melampyrum arvense

Melica ciliata

Seseli libanotis

Sesleria caerulea

Teucrium botrys

Teucrium chamaedrys

Vincetoxicum hirundinaria

Harig zenegroen (2)

Graslelie (4)

Kalkbedstro

Kalkaster

Brilkruid

Aardzegge

Aarddistel

Wilde cotoneaster

Rotsanjer

Geel vingerhoedskruid

Kalkwalstro

Pijlbrem

Duitse gentiaan

Apenijns zonneroosje

Gewone paardenhoeftlaver (6)

Blauwe sla

Wilde weit (3)

Wimperparelgras

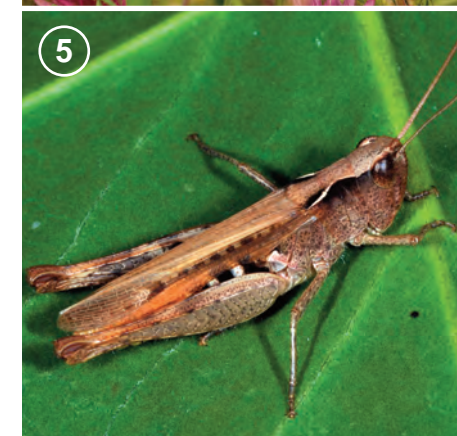
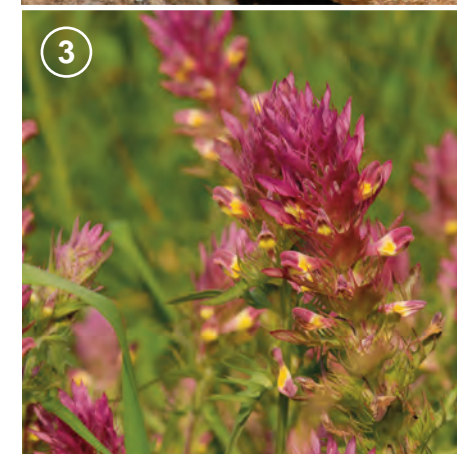
Hertswortel

Blauwgras

Trosgamander

Echte gamander

Witte engbloem

Ernstig bedreigd

Verskillende factoren zijn verantwoordelijk voor de versnippering en het geleidelijk aan verdwijnen van de kalkgraslanden.

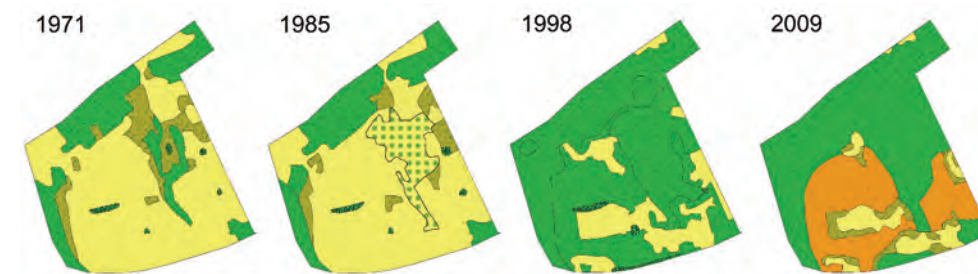
De belangrijkste oorzaak van de achteruitgang van de droge graslanden in heel Europa is het achterwege blijven van het traditionele beheer en de intensivering van de landbouw. Als de graslanden verlaten worden, verruigen ze snel (mattenvormende grassen zoals *Brachypodium pinnatum* en *Bromus erectus* gaan domineren); daarna gaan ze dichtgroeien met struikgewas dat evolueert naar bos. Langzaam wordt het milieu donkerder en voedselrijker. De intensivering van de landbouw, vooral door de hoge mestgift, leidt tot het verdwijnen van de flora van de droge graslanden.

Plaatselijk probeerde men met bosbouwpraktijken de verlaten graslanden weer te valoriseren, vaak door ze te beplanten met Oostenrijkse den.

De snelle verspreiding van invasieve exoten die zich blijvend in de graslanden weten te installeren en zo hun natuurlijke diversiteit aantasten. Dat geldt vooral voor soorten als *Robinia pseudo-acacia* en *Cotoneaster horizontalis*.

Menselijke activiteiten die een min of meer directe vernieling van de habitats tot gevolg hebben (verstedelijking, mijnbouw, massatoerisme, vermesting, ...).

De evolutie van de vegetatie op het plateau de Logne.

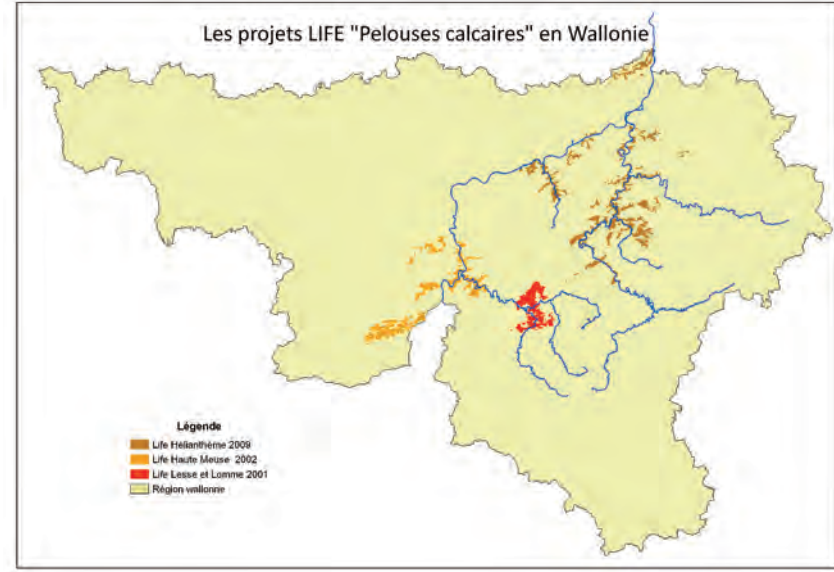

Schraalgrasland met Kalkaster

Voortbouwend op de resultaten van de LIFE projecten « Lesse et Lomme » en « Haute Meuse », die samen het herstel van ongeveer 250 ha droge graslanden mogelijk gemaakt hebben, ontstond het idee om de acties verder te zetten in een streek waar deze habitats nog niet goed gekend waren. Gezien het hoge herstelpotentieel in de midden- en benedenstroomse delen van de Maas en haar belangrijkste zijrivieren, heeft Natagora vzw, samen met Natuurpunt, een ambitieus actieplan op touw gezet. Dit is mogelijk gemaakt dankzij de financiële steun van het LIFE natuur programma van de Europese Commissie en van de Région wallonne.

Aan het project LIFE « Hélianthème », met een totaalbudget van 4 827 000 €, hebben 6 mensen voltijds gewerkt gedurende 5 jaar (februari 2009 – januari 2014). Dit project had niet kunnen uitgevoerd worden zonder de hulp van talrijke medewerkers (administraties, eigenaars, beheerders, wetenschappers, vrijwilligers, ...).

De geboorte van het project

Het projectgebied omvatte de vallei van de Maas tussen Hoei en Visé (Wezet) en een heleboel gebieden in de vallei van de Ourthe tussen Marche en Luik. In totaal werden meer dan 100 verlaten droge graslanden geïdentificeerd in 23 Natura 2000 gebieden. Dat ze gemiddeld slechts een dertigtal are groot waren, geeft duidelijk aan dat deze milieus extreem versnipperd zijn. De inzet van het project was enorm: behalve herstel van de gebieden ging het erom een netwerk van droge graslanden te creëren, om de leefbaarheid op lange termijn van hun karakteristieke planten en dieren veilig te stellen.

Droge graslanden zijn dynamische milieus; als men ze wil behouden, moet er regelmatig beheerd worden. Het opstellen van een efficiënt beheersysteem, gebaseerd op schapenbegrazing, was dus een conditio sine qua non voor een succesvol project. De instemming en de medewerking van de lokale landbouwers verkrijgen betekende een cruciale stap voor de toekomst van de herstelde habitats.

NATURA 2000, wat is het ?

Natura 2000 is ontstaan uit twee Europese richtlijnen ; het is een netwerk van beschermde gebieden dat meer dan 20% van het grondgebied van de Europese Unie omvat. In Wallonië maakt 13% van het grondgebied, goed voor 222.944 ha, er deel van uit.

Het Natura 2000 netwerk wil soorten en habitats beschermen en tegelijkertijd biodiversiteit en menselijke activiteiten op een harmonieuze manier laten samengaan.

Ambitieuze doelstellingen

Na vijf jaar waren de volgende resultaten verwacht :

Herstel van een netwerk van 150 ha droge graslanden door

- verwijderen en onder controle houden van houtopslag op 115 ha
- kappen van 27 ha dennenbos
- 40 ha maaien met afvoer
- 5 ha inzaaien
- 5 ha plaggen
- afval verwijderen in 3 verlaten groeven.

Ontwikkelen van een duurzaam beheersysteem, gebaseerd op

- aankoop of huur van 50 ha grasland met hoge biologische waarde
- instellen van begrazingsbeheer op ongeveer 130 ha
- ontwikkelen van een economisch rendabel systeem door ondersteuning van de eigenaars van de dieren
- versterken van het netwerk van vrijwilligers dat zich inzet voor het behoud van de gebieden en hen voorzien van de nodige werktuigen.

De lokale bevolking en het grote publiek informeren door

- zeer veel sensibiliseringsacties rond de biodiversiteit van droge graslanden
- plaatsen van 67 informatiepanelen en uitzetten 4 didactische wandelingen
- uitdelen van meer dan 50 000 folders
- maken van een film, een website, ...

En dan : actie !

Sensibiliseren van eigenaars en beheerders van de terreinen was een van de eerste taken van het LIFE team. Mensen moesten ervan overtuigd worden dat het behoud van deze uitzonderlijke graslanden en het unieke erfgoed dat ze voorstellen absoluut hoogdringend was. Argumenten van historische, landschappelijke of toeristische aard hebben de meeste openbare eigenaars over de streep gehaald. Bij de privé-eigenaars werd onderhandeld over aankopen of over mogelijkheden om grond ter beschikking te stellen. Dat alles met een enkel doel: de gebieden op een duurzame beschermen door nieuwe natuurreservaten te maken.

Vanwege het ontbreken van enige extensieve landbouwactiviteit, waren de LIFE gebieden sterk overwoekerd met struiken en soms al compleet bebost. In de vallei van de Ourthe overschaduwden uitgestrekte aanplantingen van Zwarte den de resterende graslandrelicten.

Na meer dan een jaar van terreininventarisaties, contacten leggen, onderhandelen en aanvragen van vergunningen, kon begonnen worden met het openkappen van de hellingen.

De herstelwerken startten met het lawaai van motorzagen en andere bosbouwmachines. Gedurende meer dan twee jaar werd een twintigtal bedrijven gemobiliseerd om op deze vergeten plekken weer zonlicht te laten schijnen.

Op de steile hellingen werden originele veltechnieken gebruikt, zoals transport per kabelbaan, zoals dat in de bergen gebruikelijk is. Desondanks moest een zeer groot gedeelte van het kappen van bos en struikgewas met de hand gebeuren.

Omdat de vegetatie zeer snel reageert als er ineens meer licht komt, moet er onmiddellijk met begrazing begonnen worden. Een rondtrekkende kudde met een herder behoort vandaag niet meer tot de mogelijkheden, daarom werden er vaste rasters geplaatst.

Het plaatsen van de afrasteringen gebeurde dus zeer snel na de ontbossing. Om de terugkeer van de schapen, die voor het onderhoud van het grasland moeten zorgen, mogelijk te maken, werden meer dan 46 km vaste afsluitingen aangebracht. Op de steile hellingen, met rotsige bodem, vaak ontoegankelijk, was dit een echt titanenwerk.

Hoewel begrazing met schapen uitzonderlijk efficiënt is, moet de opslag van houtige gewassen en bramen toch van tijd tot tijd mechanisch verwijderd worden, omdat de schapen dit niet in toom kunnen houden. De belangrijkste werkzaamheden aan het einde van het project bestonden erin de houtige opslag te kappen en af te voeren, wat zeer vaak manueel moest gebeuren.

De impact van verschillende beheervormen wordt opgevolgd, in het bijzonder via botanische inventarisaties, om de kennis over de natuurlijke rijkdommen van het gebied te verbeteren en om het beheer te kunnen aanpassen.

werd hun een derde van de totale schaapskudde ter beschikking gesteld door het project.

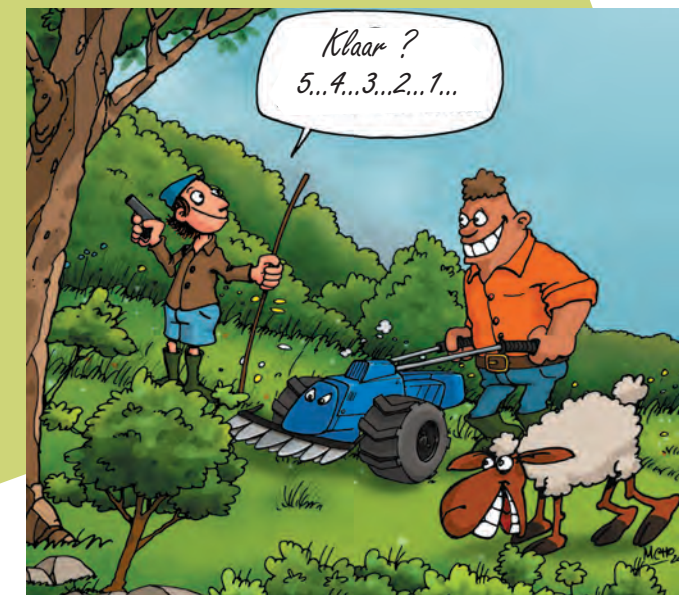
Vanaf de lente 2011 konden meer dan 500 schapen behorende tot traditionele rassen (Ardense voskop en Mergelland, lokale, bedreigde rassen) aan hun 'onginningswerk' beginnen op de nieuw omrasterde terreinen. De hedendaagse begrazing heeft nog maar weinig gemeen met de rondtrekkende kuddes van weleer. Voor meer efficiëntie en om het werk van de veehouders te verminderen, worden de terreinen opgedeeld in kleine percelen. De kudde verblijft hier

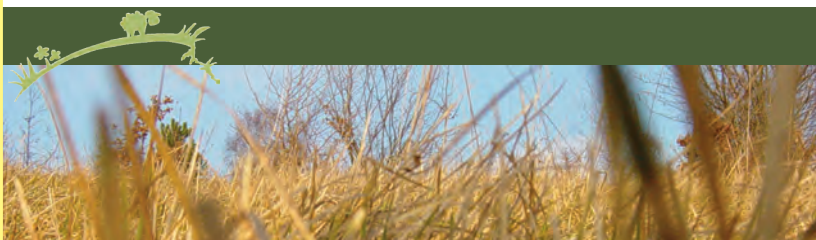
De toekomst veilig stellen

Parallel aan de herstelwerkzaamheden werden veel contacten gelegd met de landbouwers uit de omgeving. Het was de bedoeling van het projectteam om het beheer van de vijftig herstelde graslanden toe te vertrouwen aan lokale mensen. Na veel overleg en contacten met meer dan vijftig schapenhouder, zijn er 18 overgebleven die het beheer van de LIFE-gebieden voor hun rekening zullen nemen. De nabijheid van de gebieden bleek een sleutelfactor te zijn bij de keuze van de veehouders. Dit beroep ziet er zeer aantrekkelijk uit, maar het kost zeer veel tijd en energie; het projectteam heeft dit nooit verborgen gehouden. Om de best mogelijke omstandigheden voor de schapen te creëren, werden de veehouders materieel ondersteund door LIFE. Bovendien

gedurende een korte periode (1 tot 3 weken), afhankelijk van de vegetatiedynamiek. Deze aanpak laat toe maatwerk te leveren van perceel tot perceel en de verscheidenheid in milieus in stand te houden. Er wordt gelet op een zo beperkt mogelijk gebruik van ontwormingsmiddelen; hun negatieve invloed op de invertebratenfauna wordt al te vaak onderschat. Meer dan 130 ha LIFE "Hélianthème" projectgebied worden op die manier beheerd door schapen, soms vergezeld van ezels, runderen of geiten.

Hoewel ze een enorme eetlust hebben, slagen de grazers er niet in de natuurlijke vegetatiedynamiek tegen te houden. De terugkeer naar bos zorgt voor een wijziging in het substraat, zodat snelgroeïende planten bevoordeeld worden. Wortelopslag, mogelijk gemaakt door een uitgebreid wortelsysteem, neemt pas af na een aantal jaren. Tot het zover is, moet gedurende vele jaren de opslag jaarlijks verwijderd worden om de vegetatie van de droge graslanden toe te laten alle open stukken in te palmen.

Als ze niet meer begraasd worden, overwoekeren snelgroeïende grassen langzamerhand de droge graslanden; het gaat vooral om Gevinde kortsteel en Bergdravik. Deze grassen kunnen grote oppervlakten innemen, waar ze dankzij hun wortelstokken dichte matten vormen. Ze 'verstikken' min of meer het grasland en zorgen ervoor dat andere soorten zich moeilijk kunnen vestigen. Om dit natuurlijke verruigingsproces tegen te gaan, wordt er jaarlijks gemaaid met afvoer van het hooi.

De taak was enorm ; toch werden de globale doelstellingen van het project gehaald, zowel wat betreft de gekapte als de door begrazing beheerde oppervlakten. Het succes van het project ligt enerzijds in de grootte van de gebieden die konden beschermd worden door ze een statuut van natuurreservaat te geven en anderzijds in de talrijke samenwerkingsovereenkomsten met de landbouw-wereld.

De resultaten in cijfers

154 ha grasland werd opengekapt, dankzij :

- ontbossen en verwijderen van struikgewas op 112 ha
- kappen van 31 ha aanplantingen van Oostenrijkse den
- verwijderen van opslag op 82 ha
- Maaïen met afvoer van het strooisel op 40,6 ha
- vrijstellen van 5,8 ha rots
- plaggen van 6 ha bemest grasland
- verwijderen van invasieve soorten op 9 ha
- inzaaien van 7,5 ha zwaar gedegradeerd terrein
- verwijderen van afval op 4 droge graslanden.

Bescherming van 93 ha droog grasland en het creëren van 19 nieuwe natuurreservaten.

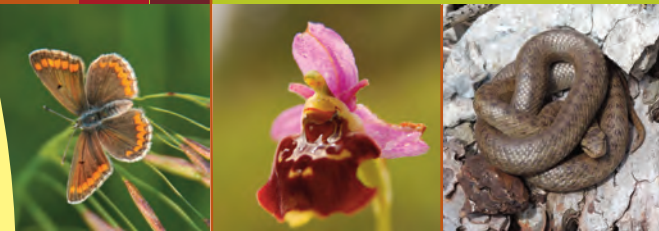
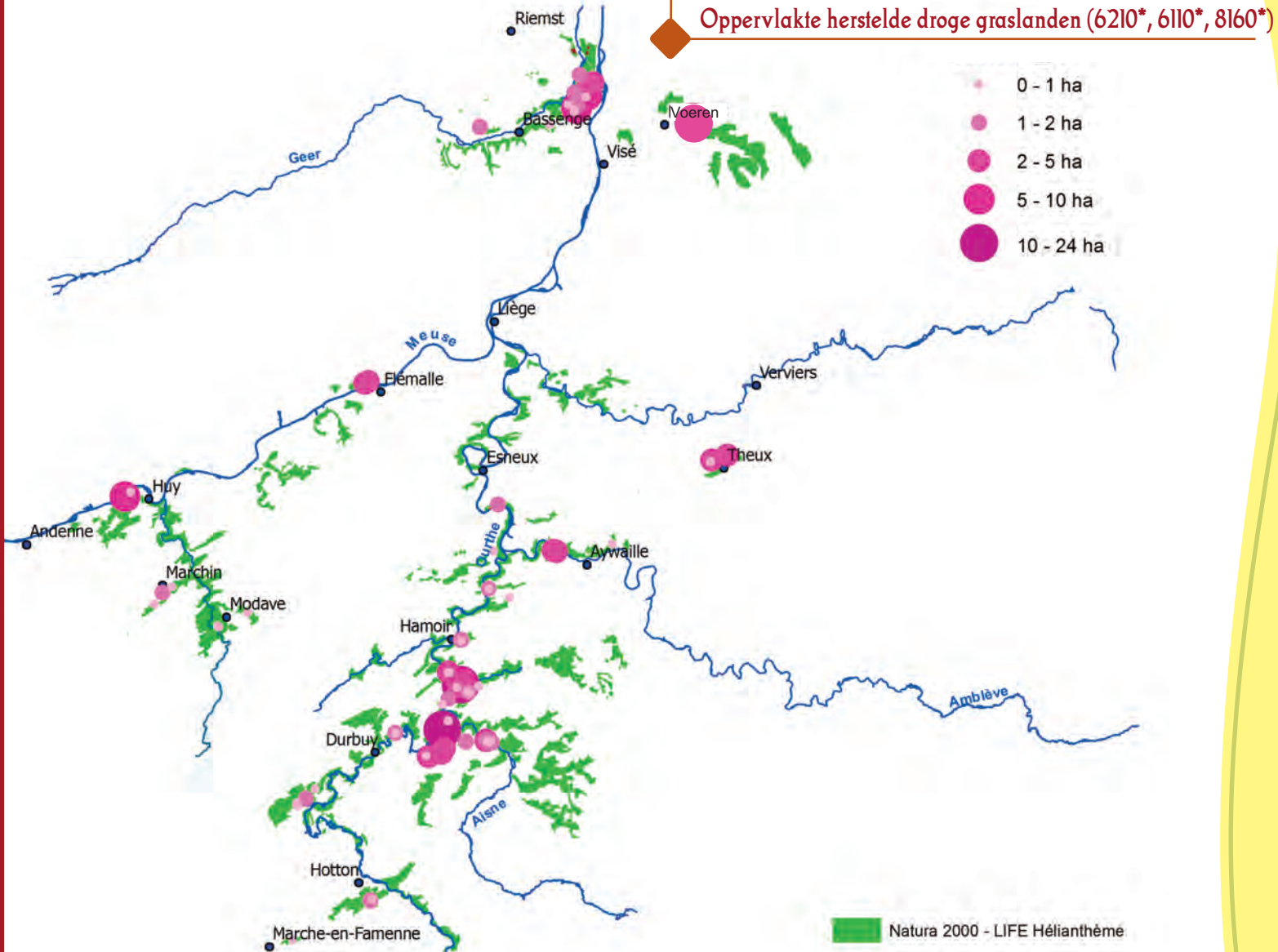
Instellen van begrazing op meer dan 130 ha, dankzij :

- samenwerking met 18 lokale veehouders
- ter beschikking stellen van 144 schapen van traditionele rassen en een deel van het benodigde materiaal en rasters
- bouwen van een schaapskooi, een schuilplaats voor schapen en een toegangspoortje
- plaatsen van 46 km raster.

Sensibiliseren van belanghebbenden dankzij talrijke communicatiemiddelen :

- publicatie van 4 brochures over het beheer van droge graslanden
- verspreiding van 7 folders over de gebieden
- creëren van 3 didactische paden met bijbehorende brochures
- plaatsen van 67 panelen om de gebieden voor te stellen
- realiseren van een film over de graslanden van de Sint-Pietersberg, ...

Voor de start van het project waren de meeste LIFE gebieden al gedurende lange tijd verwaarloosd. Loofbos van 40 tot 60 jaar oud bedekte 50 ha en jonger loofbos, tussen 15 en 35 jaar oud, nam 20 ha in beslag. De Oostenrijkse dennen die in het kader van het project gekapt zijn, waren tussen 60 en 120 jaar oud. Het spreekt dus vanzelf dat de bodemeigenschappen hierdoor sterk veranderd waren en dat het vele jaren zou duren voor de typische soorten van droge graslanden de vrijgekomen plekken zouden herkoloniseren.

Ondanks een zeer sterke bosdynamiek (zichtbaar aan de grote hoeveelheid bramen en wortelopslag), winnen de droge graslanden overal terrein. De vegetatie van open milieus had zich teruggetrokken op open plekken en langs wegranden en koloniseerde snel de vrijgekapte grond. Wondklaver, Kleine pimpernel, Geel zonneroosje, Akelei, Echt duizenguldenkruid, Gewone zandmuur, Kalkwalstro zijn zich allemaal aan het uitbreiden. Behalve deze soorten die vrij verspreid voorkomen op onze graslanden, zijn er ook een aantal zeldzaamheden opgedoken, zoals bijvoorbeeld Harig zenegroen, Akkerzenegroen en Trosgamander. Orchideeën die reeds in kleine aantallen aanwezig waren, zijn op een spectaculaire manier toegenomen; voorbeelden zijn Bruine orchis, Hondskruid, Grote muggenorchis en Bruinrode wespenorchis. Bovendien zijn er ook nieuwe vindplaatsen van Vliegenorchis, Bijenorchis en van de uiterst zeldzame Hommeorchis.

Een lang verwachte lente

Al die bloemen hebben natuurlijk veel vlinders aangetrokken. Het Dambordje bijvoorbeeld, is op de meeste van de LIFE-graslanden opnieuw verschenen; er zijn ook veel zeldzamere soorten, zoals Grote parelmoervlinder, Zilvervlek en Bruin blauwtje.

Ook wat betreft de broedvogels was er een snelle terugkeer van soorten van open of half-open milieus, zoals Boompieper, Geelgors, Distelvink en Gekraagde roodstaart. In een aantal gebieden in de vallei van de Ourthe werd Gladde slang, een zeer schuwe slangensoort gevonden.

Het uitspreiden van hooi bleek zeer goede resultaten op te leveren, zeker als gebruik gemaakt werd van de strooisellaag.

Nauwelijks een jaar nadat de dennen gekapt zijn, begint de droge grasland-vegetatie zich al te ontwikkelen. Duifkruid, Gewone wondklaver, Geel zonneroosje en Kleine pimpernel zijn al volop aanwezig op deze helling langs de Ourthe (coteau de Sy, Ferrières).

Om de interesse van het grote publiek en van iedereen die betrokken is bij het gebruik en het beheer van de gebieden te wekken, werden meer dan 200 verschillende activiteiten georganiseerd. Geleide bezoeken, werkdagen, thematische lezingen, opleidingen, ... alles werd ingezet om de mensen te overtuigen van de noodzaak om dit unieke erfgoed te beschermen. De organisatie van al die activiteiten zou niet mogelijk geweest zijn zonder de inbreng van veel vrijwilligers. Hartelijk dank hiervoor !

Activiteiten voor iedereen

2010

Beeld voor en na life

2013

Het leven na LIFE

Het feit dat alle LIFE gebieden nu een statuut van natuurreservaat bezitten, geeft ze de best mogelijke wettelijke bescherming en ook de garantie voor de financiering en de opvolging van de werkzaamheden voor de komende jaren. De nieuwe staatsnatuurreservaten worden beheerd door het Waalse Departement Natuur en Bos (DNF), terwijl dat voor de zogenoemde 'erkende' natuurreservaten gebeurt door natuurorganisaties (Natagora en Ardenne & Gaume). Beheercommissies, waarin vertegenwoordigers uit de wetenschappelijke en verenigingswereld zetelen en van de DNF, stellen hun expertise over het beheer van natuurlijke milieus ter beschikking om de beste beheermaatregelen te bepalen.

De uitdaging voor het beheer van de LIFE "Hélianthème" gebieden zal erin bestaan de spontane verbosingsdynamiek te beheersen tegen een aanvaardbare kost voor de beheerders.

Het zal nog vele jaren duren vooraleer de droge graslanden die in het kader van het project opengekapt werden, (bijna) uitsluitend met begrazing kunnen onderhouden worden. Gedurende een aantal jaren zal het nog nodig zijn om het struikgewas mechanisch te verwijderen en de takken weg te slepen. Het projectteam is zich goed bewust van deze moeilijkheden en heeft alles in het werk gesteld om de werken in de toekomst zo gemakkelijk mogelijk te maken (informerende van de beheerders, goed opgeruimde kapvlakten, duurzame infrastructuur ter plaatse, ...). Bovendien zal de begeleiding van de veehouders, verantwoordelijk voor de begrazing, verdergezet worden door de DNF en de natuurorganisaties. Zelfs als er duidelijke beheerplannen tot hun beschikking staan, zullen er ongetwijfeld aanpassingen moeten gebeuren in functie van de weersomstandigheden en de vegetatiedynamiek. Bij het verderzetten van de acties van het LIFE project, zullen er steeds verbeteringen aangebracht worden (grotere kuddes, gemengde begrazing, ...) om het beheer van de gebieden efficiënter te maken.

Op het nippertje gered !

Binnen het projectgebied van meer dan 14 000 ha, konden tot nu toe slechts enkele ha droog kalkgrasland in goede staat bewaard worden. Als deze uitzonderlijke milieus vandaag nog bestaan, is dat dankzij de inzet van enkele enthousiastelingen. Door manueel de graslanden open te houden, hebben ze het verdwijnen van talrijke soorten kunnen tegengaan. Zonder hun tussenkomst zouden dergelijke acties nooit uitgevoerd zijn. Hartelijk dank aan deze natuur-ambachtslui !

Op verkenning

Een belangrijk luik van het project LIFE “Hélianthème” was de landschappen en hun teruggevonden biologische rijkdommen goed tot hun recht laten komen. Aan de rand van elk gebied werden een of meer didactische panelen geplaatst om u te verwelkomen en u iets te leren over de geschiedenis en de bijzonderheden van het natuureservaat.

Drie didactische circuits werden aangelegd in meest bezochte gebieden. Op die manier kunt u de Coteaux de Vieuxville te Ferrières, de Mont des Pins à Durbuy en de Sint-Pietersberg bij Visé leren kennen.

Alle brochures, folders en gidsen kunnen eveneens gedownload worden van de projectwebsite :

www.life-helianthème.eu

Identiteitskaart : Life « Héliantheme »

Duur : 5 jaar, van 01/02/2009 tot 31/01/2014

Budget : 4 827 036€ (75% van de CE, 21% van de Région wallonne en 4% Natagora/ Natuurpunt)

Partners : Natagora en Natuurpunt

Meer informatie : www.life-heliantheme.eu

Het LIFE-team :

Frédéric Degrave, coördinator

Joost Dewyspelaere, coördinator Natuurpunt

Hélène Ghyselinck, assistent

Sébastien Pirotte, assistent

Rudi Vanherck, assistent

Michel Herman, terreinmedewerker

François-Xavier Noël, terreinmedewerker

Joëlle Huysecom,

Julien Taymans,

Samuel Vanderlinden,

Gaetan Bottin

*en alle studenten die aan het project
hebben bijgedragen.*

Verantwoordelijke uitgever :

Frédéric Degrave

Lay-out :

Rudi Vanherck,

Info & contact :

Natagora

Rue Nanon, 98 - 5000 Namur

Foto's :

R. Dumoulin, F. Degrave, Hélène Ghyselinck,

S. Pirotte, R. Vanherck

